

## کشمکش «نفس» و «آدم»

مهدی سیاح زاده

کشمکش، همان گونه که از ظاهر آن پیدا است یعنی چیزی را از دو یا چند سو کشیدن. یعنی ستیز و نزاع و جدال برای به دست آوردن چیزی. مولوی می گوید درون آدمی «وادی خوش» است، اگر کشمکش و جدال نباشد. این کشمکش را چه عواملی در درون خوش ما پدید می آورند؟ از یک سو عوامل نفس، یعنی خواسته ها و تمایلات تسکین ناپذیرمان که ما را از والایش و صعود به کمال باز می دارد و به طرف شعور حیوانی می کشاند. و از سویی دیگر، آن آدم درون ما که «آمده اول به اقلیم جماد» و دارد آن پروژه ی عظیم آرشیتکت بزرگ جهان را می سازد. دارد ما را آدم می

کند ولی ما اندر پی «آب و گل» هستیم:

روح می بُردت سوی چرخ برین

سوی آب و گل شدی در آسفلین

خویشتن را مسخ کردی زین سُقول

ز آن وجودی که بُد آن، رشک عُقول

۵۳۷/۱

ما تمایل به «دوره حیوانی» خود داریم. در درون ما جدالی بی وقفه بین تمایل فطری ما به تکامل و میل به دوره ی حیوانیت، همواره در جریان است. این تمایل به دوره ی حیوانی، قوه ی بازدارنده ی ما به تکامل است. شاید این جابجوان نمونه ی هواپیما را برای درک بهتر مطلب بیان کرد. وقتی هواپیما می خواهد از زمین برخیزد، همه ی عوامل طبیعت در برابر این حرکت صعودی مقاومت می کنند و می کوشند آن را به سوی خود، به پایین بکشانند. اگر هواپیما آن قدرت اولیه فرار از این عوامل را نداشته باشد، طبیعی است که سقوط می کند. اما طرح هواپیما طوری است که در مقابل این کشش طبیعت زمین، مقاومت کند و سرانجام به اوج برسد. در واقع برای صعود، بین چندین قانون علمی جنگ و جدال و کشمکش است.

انسان نیز این گونه است. برای رسیدن به اوج و آدم شدن، نیرو های طبیعی گراینده به نوع پایین او (که هنوز در درونش حضور دارند یعنی در واقع نفس یا شیطان) همواره در

مقاومت هستند. یعنی در کشمکش تکامل و ارتجاع. گاهی این و گاهی آن موفق است. مولوی در یک داستان، این و در داستانی دیگر آن را پیروز نشان می دهد. همان گونه که نخستین تجربه ی انسان برای ساختن هواپیما نیز اینگونه بود. گاهی انسان از طبیعت شکست می خورد و هواپیما راه سقوط را در پیش می گرفت و زمانی انسان بر طبیعت چیره می شد و هواپیما اوج می گرفت. تا این که سرانجام این وسیله ساخته شد و به قوام رسید. اما باید توجه داشت که تجربه نشان داده است که هر هواپیمایی برای بلند شدن از زمین باید نخست همه ی نیروهای خود را بر موضوع صعود متمرکز کند. و وقتی اوج گرفت آن گاه بدون صرف نیرویی اضافی ، به حرکت ادامه دهد. انسان نیز چنین است. برای صعود ابتدا باید همه ی نیرو و توان خود را به کار بگیرد. باید در کشمش درونی خود از «اختیار» و «اراده» ی خود استفاده کند. باید خود را به اوج برساند.

\*\*\*